

tum reputantur. » n. 18 præsertim cum « remedio penitentiae » sanantur. Nimirum quod hoc pacto monachus se contineat intra Regulæ limites, quæ dividitur in « Præcepta, et Remedia, » n. 32. Secundum est, ejusmodi transgressiones contemptu evadere peccata mortalia. Elatio quippe contemnentis, atque impenitentis obstinatio, in minimis quoque mandatis, culpam facit non minimam, et convertit in crimen grave rebellionis novum satis levem simplicis transgressionis, » n. 26. Tertium denique est, in eo differre contemptum a neglectu. « quod neglectus quidam languor inertiae est: contemptus vero superbiae tumor, » n. 18. « voluntatis superba contentio, » nolentis mandato acquiescere, n. 26. Denique « si possumus et nolumus, superbi sumus, » n. 31, ac per hoc contemptus rei. « non ergo, » inquit n. 26, « qualiscunque mandati præteritio criminalem facit inobedientiam, sed repugnare, sed nolle obedire, » præcepti imubi et præceptum, et pœnæ remedium respuitur.

198 7. Et hæc omnino est sancti Thomæ doctrina 2, 2, quæst. 86. art. 9, tum in corpore, tum in responsione ad primum, in qua tres sunt partes: quarum prima est de observantiis Regulæ S. Benedicti; altera de observantiis, quarum transgressio ex conducto obligat ad veniale; tertia de statutis Ordinis fratrum Prædicatorum, quæ ex speciali quodam constituto ad pœnam tantum obligant. Prima pars sic habet: « Ad primum ergo dicendum quod ille qui profitetur Regulam, non vovet servare omnia quæ sunt in Regula: sed vovet regularem vitam, quæ etiam consistit in tribus prædictis principalibus votis. Unde et in quibusdam Religionibus cautius aliqui profitentur, non quidem Regulam, sed vivere secundum Regulam, id est tendere ad hoc, ut aliquis mores suos informet secundum Regulam, sicut secundum quoddam exemplar. Et hoc tollitur per contemptum. » Et hæc est propria species Regulæ sancti Benedicti, teste etiam Bernardo n. 10. Secunda species ita exprimitur: « In quibusdam autem Religionibus adhuc cautius profitentur obedientiam secundum Regulam, ita quod professioni non contrariatur, nisi id quod est contra præceptum Regulæ, » id est præceptum proprie dictum, obligationem inducens: « transgressio vero vel ommissio aliorum obligat solum ad peccatum veniale: quia, sicut dictum est, hujusmodi dispositiones sunt ad principalia vota: peccatum autem veniale est dispositio ad mortale. » Itaque in sententia sancti Thomæ transgressiones minorum observantiarum sunt dispositiones ad transgressiones principalium votorum; ac proinde culpæ veniales.

8. At demus etiam Regulam sancti Benedicti in minoribus observantiis obligare solum ad pœnam: videamus qua ratione sanctus Thomas hac de re sententiam suam explicet: « In aliqua tamen religione, fratrum scilicet Prædicatorum, transgressio talis, vel ommissio ex suo genere non obligat ad culpam, neque mortalem, neque venialem, sed solum ad pœnam taxatam sustinendam; quia per hunc modum ad talia observanda obligantur, qui tamen possent venialiter, vel mortaliter peccare ex negligentia, vel libidine, vel contemptu. » Ergo ex sancto Thoma etiam, in iis statutis quæ obligant ad solam pœnam, incurri potest venialis culpa « ex negligentia vel libidine, » imo et mortalis » ex contemptu. » Uno verbo, ejusmodi errorum qualitas pendet ex affectione animi, cujus negligentia vel prava dispositio nulla constitutione excusari potest, maxime ubi non fertur in unam quamdam observantiam, sed in totum corpus observantiae regularis.

9. Ad hanc doctrinam illustrandam necessaria est responsio ad tertium, in qua contemptum ita explicat, « quod tunc committit aliquis vel transgreditur ex contemptu, quando voluntas ejus renuit subiaci ordinationi legis vel regulæ » (quæ ipsissima est Bernardi doctrina), et ex hoc procedit ad faciendum contra legem vel regulam. Quando autem e converso propter aliquam particularem causam, puta concupiscentiam vel iram, inducitur ad aliquid faciendum contra statuta legis vel regulæ, non peccat ex contemptu, sed ex aliqua, alia causa, etiamsi frequenter ex eadem causa, vel alia, simile peccatum iteret. Sicut etiam Augustinus dicit in libro de Natura et Gratia, quod non omnia peccata committuntur ex contemptu superbiae. Frequentia tamen peccati dispositive inducit ad contemptum.

199 10. Itaque secundum mentem beati Thomæ, ex habitu seu consuetudine ejusmodi culparum fit progressus in contemptum: quia in re omnino consentire videtur cum Bernardo, qui ait n. 26, ejusmodi lapsus « per contemptum verti in usum et consuetudinem; quasi contemptus gradus sit ad consuetudinem, non consuetudo ad contemptum. » Et tunc, » inquit, non peccati species, » nempe levior graviore sit, « sed peccantis intentio pensatur. » Eandem sententiam fusius explicat in libro de Humilitate, capitibus 20 et 21. Verum alter cum altero recte conciliari potest, si dixerimus, Bernardum esse intelligendum de consuetudine obfirmata, a qua quis recedere nolit, neque se revocando ad mandatum, neque pœnam culpæ subire volendo, quo nonnisi contemptu perveniri potest: Thomam vero explicandum de consuetudine, quæ oritur ex fragilitate et commotione passionis, quam quis ex animo abjicere vellet, sed per infirmitatem non valet; quæ nihilominus consuetudo ad contemptum (nisi generose tandem ei resistatur) sensim pertrahit. Verum longius progredior: sed tamen (ut quidem existimo) non otiose, nec intempestive. Finio cum effato Joannis Saresberiensis in epistola ducentesima octogesima secunda: « Minima servata vitam acquirunt, et plerumque martyrii gloriam promerentur: neglecta vero ex crimine inobedientiae et contemptus æternam ingerunt mortem. » Cæterum sequentis opusculi editio Rotomagi primum facta est ante annum quingentesimum absque temporis nota, adjunctis libris de Consideratione, et Apologia ad Guillelmum, uti alias monuimus.

SANCTI BERNARDI ABBATIS DE PRÆCEPTO ET DISPENSATIONE

LIBER.

500 EPISTOLA AD ABBATEM COLUMBENSEM.

DE OPERE SEQUENTI.

Domno Abbati Columbensi, frater BERNARDUS abbas dictus de Clara-Valle, valere in Domino semper. Rescriptum meum ad epistolas Carnotensium quo-

rumdam monachorum, vobis primum, ut promiseram, destinare curavi: ubi et aliud quoque impletum est quod jussistis. Nam cum breviter rescribere decrevissem, et epistolis epistolam tantum reddere velle cœpisssem; hortatu vestro in libri, ut cernitis,

longitudinam protraxi stilum, ut et in pluribus plures possint edificari. Quod opus cum a vobis perlectum fuerit, tunc non ipsis, ad quos factum est, sed eorum prius reddatur abbati: et sic demum ad ipsos, si jusserit abbas, perveniat. Monachi enim sunt; et ex lege suæ Regulæ sine nutu sui abbatis sicut dare, ita et accipere datas prohibeatur epistolas (Reg. S. Benedicti, cap. 54). Nam et ob hoc maxime diu, sicut scitis, multum licet rogatus ab eis, respondere tardavi, quod (ut mihi videbatur) ignorante abbate scribere illas epistolas et mittere præsumpsissent. Nec falso id suspicatus sum, uti postmodum liquido comperi. Ego cepto operi (quod quidem legentibus apparebit) Epistolæ nomen indideram: sed quoniam pro nomine modum, vestro obviantem mandato, ut promiseram, non servavi; Liber, si judicatis, non Epistola censeatur. Et quia inter multas quæstiones, quæ ibi a me solvantur, id præcipue subtilius utiliusque pertractatur, quænam liceat præcepta, et per quos, et quatenus dispensari; detur ei titulus, De Præcepto et Dispensatione: nisi vobis aliud forte congruentius videatur.

PREFATIO AD MONACHOS CARNOTENSES

IN TRACTATUM SEQUEM.

Qua mente jam tacebo? qua fronte tamen loquar? Crebris epistolis et nuntiis cogitis me aut propriam prodero imperitiâ, aut officium renuere charitatis. At ego malens sine illa quæ inflat, quam absque illa quæ ædificat, inveniri; victus tandem precibus vestris, duris injicio nodis ungues teneros, et, ut vereor ego, non aliud quam terendos. Sed hoc incassum. Nam mea me, ut scribitis et præscribitis, tam absentis scripta quam verba presentis arguunt excusantem. Quis enim jam relinquitur mihi vel de impossibilitate cauti loci, præsertim apud vos, qui ex ore et ex corde meo satis certum tenere vos creditis, quantum possim in talibus? Fidei proinde vestræ, non meo fidens ingenio, abyssum ingredior quæstionum; nesciens (Deus scit) qua emersurus. Præsto charitas erit, utiam ita et veritas. Si quominus, excuset effectum defectus potius ingenii: voluntatem certe non culpabitis. Tentabo autem easdem, si potero, quæstiunculas sub epistolari cunctas brevitate redigere, etsi non epistola brevi. Mirum siquidem non est, si fuero ego longior in exponendo: cum vos tantum eas ponendo, duas et ipsas satis longas epistolas texueritis.

CAPUT PRIMUM.

Ad monasticæ Regulæ instituta præcepta sint, an consilia duntaxat.

I. Prima igitur quæstio circa Regulam nostram versatur, de qua (ni fallor) et reliquæ omnes, aut pene omnes oriuntur. Quæritis nempe, Regularis illa institutio quomodo et quatenus sit pensanda profitentibus eam: utrum videlicet cuncta quæ continet, putanda sint esse præcepta, consequenter et

(93) Corporales observantias vocat n. 3 et sqq.

damnoosa transgredienti: an consilia tantum vel monita, et ob hoc nullius, aut non magni ponderis sit ipsorum professio; nullius, aut non gravis culpæ ipsorum prævaricatio: an certe quædam sint deputanda imperiis, quædam pro consiliis reputanda, quo partim ea liceat, partim non liceat omnino prætergredi. Et si hoc ultimum detur, distingui a me tuoc demum certos ac proprie cujusque partis limites flagitatis: ne cui forte per varias sui sensus opiniones licentius vagandi detur occasio; sicque liquare culicem et camelum glutire contingat, si nesciat quantum curæ vel operæ suæ quibusque debeat observantiis. Hic est, quantum recolo, totus vestræ illius partitionis sensus, etsi non verba. Quod autem subjungitis et pergitis inquirere de obedientia, quibus gradibus distinguatur, quibus claudatur limitibus; ad eandem arbitror pertinere divisionem, quippe quæ in decretis regularibus præcipua habetur: et puto, cum ad illam satis responsum fuerit, de ista jam nil supererit quod ambigatur.

2. Itaque, ut sentio ego, Regula sancti Benedicti omni homini proponitur, imponitur nulli. Prodest, si devote suscipitur et tenetur; non tamen, si non suscipitur obest. Quod autem in voluntate est suscipientis, non in potestate proponentis; voluntarium merito dixerim, non necessarium. Attamen hoc ipsum quod dico voluntarium, si quis ex propria voluntate semel admiserit et promiserit deinceps tenendum, profecto in necessarium sibi ipse convertit, nec jam liberum habet dimittere, quod ante tamen non suscipere liberum habuit. Ideoque quod ex voluntate suscepit, ex necessitate [al. add. jam] tenebit; quia omnino necesse est eum reddere vota sua quæ distinxerunt labia sua, et ex ore suo aut condemnari jam, aut justificari. Cæterum felix, ut quidam sanctorum ait, necessitas, quæ cogit in melius (S. AUGUSTINUS, epist. 127). Omnia proinde sancti Benedicti instituta, exceptis sane nonnullis de spiritualibus, verbi causa, charitate, humilitate, mansuetudine, quæ non tam ipsum constat instituisse quam Deum, et ob hoc penitus non esse mutanda; de cætero reliqua universa (93) non profitentibus quidem monita tantum, seu consilia censenda sunt, nec gravant non observata: cum tamen profitentibus in præcepta, prævaricantibus in crimina fiant, sive (ut vestra vobis reddam) illis voluntaria vel factita, istis necessaria, et tanquam naturalia non immerito reputantur. Ita sane necessaria dixerim, ut ex eis minime præjudicetur necessariis rationabilibusque dispensationibus.

CAPUT II.

In constitutionibus majorum quando et a quibus dispensandum.

3. Sed non omnibus in hujusmodi credita est dispensatio, nisi his duntaxat qui cum apostolis dicere possunt: Sic nos existimet homo ut ministros Christi, et dispensatores mysteriorum Dei (I Cor. iv, 7). Novit autem fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ibi tantum

usurpare dispensationem, unde bonam possit habere recompensationem. Hoc quippe quaeritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. Et eadem fortasse fidelitas a subditis nihilominus exigitur in obtemperando, quæ a propositis in dispensando. Constat igitur ex his quæ dicta sunt, vestram illam divisionem integram esse ac sufficientem, si modo personæ distinguantur et tempora, dum subjectis quidem sit omnis regularis institutio (quantum duntaxat ad corporales observantias pertinet) ante professionem voluntaria, post professionem necessaria: prælati vero partim voluntaria, ut quæ inventa ab homine; partim necessaria, ut quæ fuerint divinitus instituta.

4. Quam ob rem fortassis tunc potissimum congrua et luculenta magis eadem divisio apparebit, si ejus membrum quod dictum est necessarium, rursus in tria hæc subdividatur: Stabile, Inviolabile, Incommutabile. Et quidem Stabile dixerim, quod ita est necessarium, ut non cuilibet hominum illud mutare fas sit, nisi solis dispensatoribus mysteriorum Dei, id est præpositis, 502 ut, verbi gratia, Regulæ sanctorum Basilii, Augustini, Benedicti, necnon et authentici canones, et si quæ sunt alia ecclesiastica instituta dignæ auctoritatis. Quæ quoniam a sanctis tradita sunt, sancita stabiliter perseverant, nec omnino cuivis subjectorum ea aliquo modo variare vel mutare conceditur. Quia tamen ab hominibus, etiam per homines, loco et officio illis canonice electione succedentes, licite interdum innoxieque pro causis, personis, locis et temporibus dispensantur. Ubi sane qui hæc legit, attendat me caute non dicere, ea posse vel ab istis leviter pro voluntate mutari, sed ex ratione fideliter dispensari. Ideo autem hanc ipsam mutationem taliter et a talibus recipere possunt, quoniam non naturaliter nec per se bona sunt.

5. Porro inventa atque instituta fuerunt, non quia aliter vivere non liceret, sed quod ita magis expediret; nec plane ad aliud, quam ad lucrum vel custodiam charitatis. Quamvis ergo charitati militant, immobiliæ fixa sunt, mutarique omnino, ne ab ipsis quidem præpositis, sine offensa possunt. At si e contrario contraria forte aliquando charitati visa fuerint, his duntaxat quibus hoc posse videre datum est, et providere creditum est: nonne justissimum esse liquet, ut quæ pro charitate inventa fuerint,

(94) Nempe si qua alia sunt, quorum actus inter-nus ab inordinata animi dispositione separari potest, ut in furto et homicidio, ubi factum ipsum divinam dispensationem admittit, non prava animi affectio. Alias Bernardus a seipso dissentiret, a quo inter immutabilia censetur num. seq. *omnis illa sermonis Dominici in monte habita traditio*: quo in sermone interdicta est mulieris cujusvis prava concupiscentia. Eodem spectat falsum testimonium.

(95) Quod S. doctor ait non haberi ex Scriptura Samsonis factum divino consilio fuisse paratum; verum quidem est nullo in loco diserte haberi, tamen etsi ex cap. II Epistolæ ad Hebr., v. 32 non obscure colligitur. Qua de re sic agit Estius in comment. « Ad Samsonem venio, pro quo respondet Augusti-

pro charitate quoque, ubi expedire videbitur vel omittantur, vel intermittantur, vel in aliud forte commodius demutantur? Sicut e regione iniquum procul dubio foret, si statuta pro sola charitate, contra charitatem tenerentur. Tenent ergo fixam firmamque immobilitatem, etiam apud prælatos, quæ ex stabili necessario sunt: sed quatenus charitati deserviunt. Nunquid autem hoc ego vel solus sentio, vel primus dico? An non hoc ipsum et papa Gelasius sensit? Ait siquidem: « Ubi necessitas non est, inconvertibilia maneat sanctorum Patrum decreta. » Leo quoque papa: « Ubi, » inquit, « necessitas non est, nullo modo sanctorum Patrum constituta violentur: » et infert, « Ubi ergo necessitas fuerit, ad utilitatem Ecclesiæ, qui potestatem habet ea dispenset. Ex necessitate enim fit mutatio legis. »

CAPUT III.

Dispensationem in lege divina soli Deo reservatam esse At quæ sunt legis æternæ, omnino etiam Deo esse immutabilia.

6. Necessarium deinde, quod inviolabile nominavi, illud intelligo, quod non ab homine traditum, sed divinitus promulgatum, nisi a Deo qui tradidit, mutari omnino non patitur: ut exempli causa, *Non occides, Non mæchaberis, Non furtum facies* (Exod. xx, 13-15), et reliqua illius tabulæ legisca (94): quæ, etsi nullam prorsus humanam dispensationem admittunt, nec cuiquam hominum ex his aliquid aliquo modo solvere, aut licuit, aut licebit; Dominus tamen horum quod voluit, quando voluit solvit, sive cum ab Hebræis Ægyptios spoliari (Exod. iii, 22), sive quando prophetam cum muliere fornicaria misceri præcepit (Ose, i, 2). Quorum utique alterum quid nisi grave furti facinus, alterum quid nisi flagitii turpitudine reputaretur, si non excusasset utrumque factum auctoritas imperantis? Sane ubi simile aliquid aliquando a sanctis hominibus fuisse legitur usurpatum, Scriptura non indicante quod Deus ita præceperit; aut eos peccasse fatendum est, sicut homines; aut certe, sicut prophetas, familiare Dei consilium accepisse. Unde et unum exemplum pono quod occurrit de Samson, qui se ipsum una cum hostibus opprimens interfecit (Judic. xvi, 30). Quod utique factum si defenditur non fuisse peccatum, privatum habuisse consilium indubitanter credendus est, etsi de Scriptura hoc non habemus (95).

lib. I De civitate Dei, cap. 21 et 26, dicens quod seipsum cum hostibus ruina domus oppressit, id eum fecisse Spiritu latenter hoc jubente, qui per eum miracula faciebat. Nec fas est nobis aliter credere: nam ad id faciendum divinitus ei reddita fuit amissa fortitudo. Sic enim ait: *Domine Deus, memento mei, et redde mihi fortitudinem pristinam, ut ulciscar me de hostibus meis.* Hanc responsionem plerique alii sequuntur, et recte. Nec obstat quod dicit, *ut ulciscar me de hostibus meis*, quasi privatam injuriam ulciscendi cupidus. Nam injuria Samsonis injuria publica erat, ut qui Judex esset populi, et pro ejus salute pugnaret. Irrisio quoque ejus, irrisio Dei Israel erat, in cuius contumeliam Philistæi pro capto Samsonis diis suis solemnes in templo gratias age-

7. Jam vero necessarium Incommutabile quid accipi 503 velim? Equidem nil congruentius, quam quod divina ita constat et æterna ratione firmatum, ut nulla ex causa possit, vel ab ipso Deo, aliquatenus immutari. Sub hoc genere est omnis illa Sermonis dominici in monte habiti spiritualis traditio, et quidquid de dilectione, humilitate, mansuetudine cæterisque virtutibus, tam in Novo, quam in Veteri Testamento spiritualiter observandum contraditur. Hæc quippe talia sunt, quæ nec liceat, nec expediat aliquando non haberi. Eo siquidem immobiliter, quo et naturaliter bona, nunquam nisi innocenter, nunquam nisi salubriter aut imperantur, aut observantur. Omni tempore, omni personæ, mortem contempta, custodita salutem operantur. Primam ergo necessitatem sua cuique facit in promittendo voluntas; secundam, præcipientis auctoritas; tertiam, præcepti dignitas.

8. Differunt autem, ut jam dictum est, quibusdam a se invicem gradibus tres istæ necessitates, nec una omnes sequitur immutabilitatis firmitas. Nam ex prima quidem quod efficitur, etsi non penitus immutabile, tamen vix mutabile esse constat: dum solis illud liceat mutare prælati, et hoc non nisi fideli et providat dispensatione. Quod vero fit ex sequenti, quæ et major ista, est pene jam incommutabile. Soli quippe Deo esse mutabile superius demonstratum est. Porro quod de novissima fit, tanquam omnium maxima, omnino incommutabile est, utpote quod ne ipsi quidem Deo mutare liberum est. Quod igitur nulli hominum fas est, nisi solis mutare prælati, dici vix mutabile congrue potest: quod soli constat licere Deo, dicatur pene immutabile: quod ne ipsi quidem, penitus immutabile nominetur.

CAPUT IV.

Quid prælati circa dispensationem Regulæ liceat.

9. Quæ cum ita sint, ut ad ea redeam, de quibus potissimum quaeritur patet quod magna ex parte regularis traditio subest ejus qui præest, etsi non voluntati, certe discretioni. Sed dicitis: Quid ergo relinquatur necessitati? Audite: quamplurimum. Primo quidem quidquid de spiritualibus in ipsa Regula traditum est, in manu abbatis (ut supra taxatum est) nequaquam relinquatur. Deinde reliqua pars, quæ in corporalibus constat observantiis, ne ipsa quidem in ejus ita voluntate posita est, ut ejusdem deserviat voluntati, sed magis charitati. Neque enim abbas supra Regulam est, cui semel et ipse spontanea se professione submisit, etsi (quod negant bant, Sed quamvis citra Dei consilium factum Samsonis perpetratum concedatur, non tamen propterea peccatum fuisse (uti S. Bernardus hic sentit) Franciscus a Victoria contendit in Relectione de homicidio sub finem, « Non enim, inquit, interfecit se Samson ex intentione, sed voluit hostes opprimere et interficere, ad quod secuta est mors ipsius, cum alioquin optasset illos perdere se salvo, si fieri potuisset. Hoc autem sine nova revelatione habetur licitum. » Quod quidem confirmat Eleazari exemplo, quod legitur 1 Macchab. vi, ubi Scriptura eum laudare videtur, magnifice vero Ambrosius lib. I Offic.,

dum non est) Dei regula charitas Regulæ sancti Benedicti jure præponitur. Esto proinde ut interdum Regulæ littera cedat pro tempore charitati, cum ratio necessitatis (96) exegerit: absit tamen ut hominis cujuscumque subdatur voluntati. Super fratrum sane transgressionem, non super Patrum traditiones constituitur qui abbas eligitur, mandatorum cultor, et ultor vitiorum. Arbitror namque sanctas illas observantias prælatorum prudentiæ et fidei creditas, non subditas voluntati. Hinc est quod idem legislator in his quæ abbati dispensanda reliquit, caute nusquam (ut memini) voluntatem, sed aut considerationem, aut dispositionem, aut providentiam, 504 aut certe arbitrium, seu aliquid hujusmodi ponit; volens nimirum providum fidumque dispensatorem, rationis, ubi forte dispensat, sequi iudicium, non suæ placitum voluntatis. Unde et intimat ei non semel, quod de omnibus iudiciis suis Deo redditurus sit rationem.

10. Lego profecto in Regula: « Hæc consideratio penes abbatem sit; » et hoc vel illud esse in providentia, vel arbitrio, seu dispositione abbatis (S. Benedicti Reg. cap. 3). Ut autem pro sua voluntate aliquid mutet, me ibi legisse non recolo: quinimo, « In omnibus, » inquit, « omnes magistrum sequantur Regulam, nec ab ea temere devietura quoquam. » Ergo nec ab ipso abbate. « Omnes, » inquit, « magistrum sequantur Regulam. » Nemo ergo suam voluntatem: ubi sane nec abbatem excipi puto. Videtis quantum necessitati tribuitur, subtrahitur voluntati? Quid etiam? Nonne regularis ipsa professio, qua se junior subdit sponte Priori, æque alligat et Priorem (97)? Communis equidem pacti pari reor utrumque necessitate teneri, fierique duos per unius sponsionem ad alterutrum debitores: fidelis curæ unum, alterum humilis obedientiæ. Quidnam igitur jam voluntati relinquatur, ubi et prælati debiti necessitate tenentur? Sed et de hoc item non parum prælati præscribitur voluntati, quod is qui proficitur, spondet quidem obedientiam, non tamen omnimodam, sed determinate secundum Regulam; nec aliam, quam sancti Benedicti: ut oporteat eum qui præest, non frena suæ laxare voluntati super subditos, sed præfixam ex Regula sibi scire mensuram; et sic sua demum imperia moderari circa id solum, quod rectum esse constiterit; nec quodlibet rectum, sed hoc tantum quod prædictus Pater instituit, aut certe quod si secundum quod instituit. Sic se quippe habet professio: « Promitto, » non quidem Regulam, sed « obedientiam secundum Regulam » sancti Benedicti cap. 46. Denique eundem Samsonem inter sanctos referendum censet Estius citato loco.

(96) Editi addunt *vel charitatis*: quod abest a scriptis, et vero superfluum videtur, siquidem ratio necessitatis ipsa ex charitate est. Unde infra, num. 11: *Necessitas non habet legem, et ob hoc excusat dispensationem, etc.*

(97) Sensus est, una eademque monachi professione et ligari præfectum seu abbatem, et monachum ipsum profitentem: et quidem alterum *fidelis curæ* suæ, ut scilicet subditum ad Regulæ observationem flectat; alterum *humilis obedientiæ, esse debitorem.*

dicti. « Non ergo secundum voluntatem præpositi. Proinde si professo secundum illam Regulam abbas meus mihi aliud forte imponere tentaverit quod non sit secundum Regulam, aut etiam quod non sit secundum ista instituta, verbi causa, Basilii, Augustini, Pachomii: quænam mihi, quæso, in hac re necessitas imminet obsequendi? Solum quippe id a me posse exigi arbitror, quod promisi (98).

CAPUT V.

Legem obedientiæ non esse extendendam a prælatis ultra limites professionis, neque citra contrahendam.

11. Videtis ergo jam obedientiæ limites, quos requiritis. Si modus est obediendi tenor professionis? nec se valeat extendere potestas imperantis, nisi quatenus attigerit votum profectis: profecto circa, et ultra, nec non etiam contra, quid aliud quam obedientiæ limites quosdam censuerim, et his suis terminis virtutem eandem circumcludi? Quamobrem quisque professus in quovis genere salutiferæ vitæ, nec ultra obedientiæ lege (99) cogendus, nec citra est inhibendus, quam sua ipsius videtur complecti professio. Quanto minus contra? Is ergo qui medius est vitæ modus, præfixus voto, professione firmatus, tanquam lignum quod erat in medio paradisi, solus 505 sine dubio legi erit subjectus, obnoxius jussioni. Ergo prælati jussio vel prohibitio non prætereat terminos professionis. Nec ultra extendi potest, nec contrahi citra. Nil me prælatus prohibeat horum quæ promisi, nec plus exigat quam promisi. Vota mea nec angeat sine mea voluntate, nec minuatur sine certa necessitate. Necessitas quippe non habet legem, et ob hoc excusat dispensationem. Voluntas vero, quia sola meretur et retributionem, etiam sola non immerito gradum altiore usurpat. Alioquin et absque necessitate remissio voti, non dispensatio, sed prævaricatio est: et restrictio contra voluntatem, murmur est, non profectus. Ponant ergo præpositi metam obedientiæ subjectorum ex votis laborum ipsorum, non suorum desideriorum: monentes eos, non cogentes ad celsiora; condescendentes eis, cum necesse fuerit, ad remissiora; non cadentes cum eis.

(98) Difficilis hic locus, ex quo quis inferat, prælati mandatum non excedere modum, si sit secundum Regulam sancti Benedicti, vel etiam secundum instituta Basilii, etc., adeoque Professum Regulæ S. Benedicti his teneri, si quidem a præposito præcipiantur. At nequaquam ea Bernardi sententia est, qui paulo ante dixit, Professum hunc spondisse obedientiam secundum Regulam, nec aliam quam S. Benedicti ac proinde præpositi mandata esse moderanda secundum rectum, quod prædictus pater instituit aut certe quod sit secundum quod instituit. Unde hunc locum ita restituendum puto, quod non sit in Regula, aut etiam quod non sit secundum ipsam; instituta verbi causa Basilii, etc. Sane duo codices bonæ notæ, Compendiensi et Sancti Theodorici, imo etiam Vaticanus et prima editio Rotomagensis, habent secundum istam, non ista, ut in aliis, tametsi in priori membro cum aliis scriptis et editis præferunt secundum Regulam, pro quo in Regula legendum esse non dubito. Si qui tamen pro vulgata lectione

CAPUT VI.

Religiosum perfectionis cupidum non debere obedientiam intra certos professionis limites constringere.

11. Cæterum subjectus hujuscemodi obedientiam, quæ voti finibus cohibetur, noverit imperfectam. Nam perfecta obedientia legem nescit, terminis non arctatur: neque contenta angustiis professionis, largiori voluntate fertur in latitudinem charitatis, et ad omne quod injungitur spontanea, vigore liberalis alacrisque animi, modum non considerans, in infinitam libertatem extenditur. Hæc est illa de qua signanter apostolus Petrus: *Castificantes, inquit, corda vestra in obedientia charitatis (I Petr. 1, 22)*: pulchre ipsam per hoc sequestrat, ab illa inerti et servili quodammodo obedientia, nec charitati prompta, sed obnoxia necessitati. Hæc justus illius, cui lex posita non est (I Tim. 1, 9), propria est: non quod vel ille perfectus vivere debeat sine lege, sed quia non sit sub lege: minime quippe contentus voto suæ eujuscumque professionis, quam superat animi devotione. Quamquam nec ista (100) Regula ipsa tacuerit, ubi monet, si fratri impossibilia injunguntur, « ut confidens de adjutorio Dei; obediatur ex charitate (Reg. S. Benedicti, cap. 68). » In eadem denique Regula tertius humilitatis describitur gradus, « ut omni obedientia monachus se subdat majori! » (Ibid. cap. 7.) Dicens quippe « omni, » non vult nos in obediendo mensura esse contentos professionis, non attendere promissi debitum, non de pacto sumere modum; sed transire alacriter etiam votum, et obedire in omnibus. Est sane quidam obedientiæ limes, secundum tempus, ipsa temporis extremitas, ut is sit terminus obedientiæ, qui et vitæ. Hunc nobis maxime Unigeniti Dei commendat exemplum, qui factus est Patri obediens usque ad mortem. Hæc ergo quoties interrumpitur, inobediencia dicitur, et peccatum, et transgressio seu prævaricatio.

CAPUT VII.

Obedientiæ gradus, et inobedienciæ gravitas quomodo noscenda, juxta distinctiones præmissas.

13. Sed interest sane qua causa, quo affectu, qua

contendit, non repugno, modo assentiat, argumentum esse a majori ad minus: quasi diceret, S. Benedicti alumnum non obligari illis præpositi sui mandatis, quæ non sunt secundum Regulam; multo minus institutis Basilii, etc., in quibus quidem honesta est præcipienda ratio, sed nulla subdito parendi necessitas. Sicuti christianus dici potest non obligari ad illa faciendâ quæ non sunt secundum Dei præcepta, multo minus ad ea quæ non sunt secundum consilia, quibus non tenetur.

(99) Codex S. Theoderici recte habet lege, non legem, ut in aliis editis. Recte ad hunc locum Petrus Cellensis in lib. II, epistola 7, ad abbatem Molismensem: *Extra Deum nihil agas, extra Benedictum nihil præcipias.*

(100) Minutulum est quod ex eodem codice hic reddimus ista, pro istam. Gemeticensis addit obedientiam. Sed legendum ista, numero plurali, id est mox dicta.

intentione, quo præcipiente, in quove præcepto malum hoc committatur. Et quidem nullam prorsus inobedientiam dico parvi ducendam, non tamen omnem pari æstimandam periculo. Enimvero mandatum Dei est: *Non occides (Exod. xx, 13)*. Fac ergo duos homicidas, et unum quidem spoliandi cupiditate, alterum vero necessitate sese defendendi facinus perpetrasset (101). An non hic satis evidenter inter lepram et lepram causa separat, faciens utique disparem valde culpam unius ejusdemque transgressionis? Quid vero si hunc subita ira, illum studiosa malitia, aut vetus odium forte ad idem scelus impulerit? numquidnam simili pensandum erit iudicio, quod tam dissimili factum 506 constabit affectu? Nil deinde incestius obcenusve, quam illas filias Lot paternum usurpasse concubitus (Gen. xix, 32-36): et tamen quis non videat, quantum evacuarit aut tenuaverit turpis nefandique reatum flagitii pietas intentionis, et intentio pietatis? Jam vero de illo qui præcipit, et item de eo quod præcipitur, hujuscemodi avertenda erit secundum rationem distinctio, ut cujus inter præceptores reverentior nobis imminet auctoritas, ejus gravior formidetur offensio, ac majoris eujusque mandati transgressio, damnabilior æstimetur. Melius siquidem est obedire Deo, quam hominibus; et in ipsis melius magistris, quam condiscipulis; porro in magistris, melius nostris, quam extraneis. Quibus autem melius constat obedire, ipsis procul dubio et non obedire detestabilis est.

14. Et de mandatis similiter. Majoribus quippe major, minoribus minor opera nostra et cura debetur: de quorum etiam contemptu, juxta eandem considerationem, gravior leviorve offensa contrahitur. Porro majora minoraque mandata dixerim, secundum quod magis minusve velle constiterit ipsum qui præcipit, sive hominem, sive deum. Est, verbi gratia, mandatum, *Non furaberis (Exod. xx, 15)*; et est mandatum, *Omni petenti te da (Luc. vi, 30)*. Utrumque quidem magnum, quoniam utrumque divinum: sed de non furando, majus. Quis enim nesciat æquissimo Deo non æque displicere tenaces, atque fures; et quia de duobus malis plus velit nos tenere nostra, quam tollere aliena; et ita minus peccare qui non tribuit sua, quam qui non sua furatur?

15. Sed et in mandatis hominum rara æqualitas invenitur, cum, pro variis necessitatibus vel utilitatibus agendorum, injungentium affectio varietur; quodque putaverint rectius vel commodius, hoc amplius cupiant et exigant observari. Tam ergo qualitas præceptorum, quam auctoritas præcipientium, et obedientiæ præfigit metam, et inobedienciæ terminat culpam: quando (ut dictum est) in prælatis quibusve gravioris auctoritatis, et eorum mandatis quibusque majoris utilitatis, quo diligentior debetur

(101) Quid de hujusmodi homicida sentiat Bernardus, ipse explicat infra in opusculo 6, Ad Milites Templi, n. 2.

obsequendi cura, eo et culpa gravior incurritur de contemptu.

16. His itaque distinctionibus animadversis, et obedientiæ modus, et pondus inobedienciæ facile reperitur. His gradibus non solum inter diem et noctem, hoc est obedientiæ bonum et inobedienciæ malum, discernitur; sed etiam inter diem et diem; itemque inter noctem et noctem: inter bonum videlicet et melius, inter malum et pejus. Bonus quidem obedientiæ gradus est, si juxta magistri nostri sententiam, propter metum gehennæ, seu propter professionem sanctam, quam professus est, quispiam obdierit (S. Benedicti Reg. cap. 5): melior tamen cum ex Dei amore obdedit. Illa quippe obedientia necessitatis est, ista charitatis. Illum autem optimum dixerim obedientiæ gradum, cum eo animo injunctum opus recipitur, quo et præcipitur. Cum enim ex voluntate jubentis pendet intentio exsequenti, fit ut nec majus minoribus, nec minus majoribus confuse (ut assolet) ad implendum quod injungitur, subjecti studium impendatur; sed moderante animo quæque pro sua dignitate imperia, modum sciat utrobique servare, tam in observando videlicet jussa, quam in cavendo prohibita: non quod vel minimum horum quæ jubentur, contemnendum putet, etsi tamen minimum quod minimum est, reputet; sed minimum ex comparatione majorum. Novit verus humilisque obediens et minima non contemnere, et maxime curare quæ maxime sunt, intimo quodam devoti sincerique animi sapore discernens, quibus de mandatis ei qui præest, suis quodammodo factis respondeat cum propheta: *Tu mandasti mandata tua custodiri nimis (Psal. cxviii, 4)*. Ubi, quia non dicit universaliter omnia, illa tantum oportet intelligi, 507 quæ quoniam non sine grandi culpa quacumque occasione violantur, ideo non sine grandi pœna quomodocumque violata donantur; ut puta, *Non occides*, et si qua hujusmodi sunt: quorum nunquam potest esse observatio injusta vel mala; nunquam bona licite transgressio dispensatione duntaxat humana.

CAPUT VIII.

Gravius peccari legum contemptu, quam neglectu.

17. Cætera, quæ vel a præpositis dispensationem admittunt, quia leviori censura neglecta puniuntur, leviora dicuntur. Ex his, verbi gratia, dico esse vel risum interdictum, vel indictum silentium. Hæc siquidem si contra mandatum non veniunt, nec peccata sunt. Accedente mandato, si quominus jam observantur, in peccatum reputantur, non tamen in crimen; ita sane, si per subreptionem aut oblivionem, non autem per contemptum horum transgressio contingerit. Media quippe sunt, e quibus illa videlicet præcepta constituuntur, quæ vos factitia nominatis, longe utique disparem a naturalibus, quantum in ipsis est, gerentia necessitatem: cum tamen